

پی گرفت و نزد پدرش و عالمان بزرگ حوزه علمیه قم، از جمله آیت الله العظمی مرعشی نجفی، آیت الله العظمی گلپایگانی و امام خمینی علیه السلام به تحصیل پرداخت. در سال ۱۳۱۵ش، در دانشکده معقول و منقول تهران، به تحصیل در رشته ادبیات عرب پرداخت. در ۱۳۱۹ش. فارغ التحصیل شد و به قم بازگشت. او در شهر قم، به تدریس و پرورش طلاب و دانش آموزان دبیرستان‌های آموزش و پرورش پرداخت و آموزگار دبیرستان حکیم‌نظامی، و مدتی مدیر آن بود و در برخی مدارس مذهبی قم، مانند مدرسه دین و دانش تدریس می‌کرد. در ۱۳۵۰ش، پس از بازنشستگی، به تهران رفت و در دبیرستان‌های مذهبی این شهر مشغول به تدریس شد. در سال ۱۳۵۸ش. به قم بازگشت و در ۱۳۸۲ش، در همین شهر، درگذشت.^۱ از او آثاری در ادبیات و تاریخ بر جای مانده است؛ از جمله کتاب *تاریخ و عقاید وهابیان* که با مقدمه آیت الله العظمی مرعشی نجفی به چاپ رسیده است. (قم، انتشارات کتابچی، ۱۳۲۳ش.) به گفته او انگیزه‌اش از تألیف این کتاب، حادثه اعدام ابوطالب یزدی به سال ۱۳۶۳ق. / ۱۳۲۲ش. در مکه بود که به اتهام اثبات نشده آلوده کردن

المطبعة العلمية، ۱۳۴۴ق؛ مکه و مدینه از دیدگاه جهانگردان اروپایی: محمدرضا فرهنگ و جعفر خلیلی، تهران، تهران، مشعر، ۱۳۸۴ش؛ منائح الكرم فی اخبار مكة و البيت و ولاة الحرم: علی بن تاج‌الدین السنجاری (م. ۱۱۲۵ق.)، تحقیق جمیل عبدالله محمد المصری، مکه، جامعة ام القرى، ۱۴۱۹ق؛ موسوعة مرآة الحرمين الشریفین و جزيرة العرب: ایوب پاشا صبری (م. ۱۳۰۷ق.)، القاهرة، دار الآفاق العربیه، ۱۴۲۴ق؛ موسوعة مكة المكرمة و المدينة المنورة: احمد زکی یمانی، مصر، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۹ق؛ میقات حج (فصلنامه): تهران، حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت. اباذر جعفری

حج / حمل و نقل ← حج‌گزاری

حج / راه‌ها ← راه‌های حج

حج آن طور که من رفتم: سفرنامه حج،

نوشته علی اصغر فقیهی

این سفرنامه، گزارش سفر حج سال ۱۳۸۶ق / ۱۳۴۵ش. از شهر قم است. نویسنده سفرنامه، علی اصغر فقیهی، نویسنده و پژوهشگر تاریخ، در ۱۳۳۶ق. / ۱۲۹۶ش، در قم متولد شد. پدر او ابوالحسن فقیهی (م. ۱۳۵۹ق.) در سلک روحانیت بود. فقیهی، دروس دینی را در قم

۱. دیروز و امروز قم، ص ۲۱-۲۶، ۴۲.

کعبه رخ داد. کتاب *تاریخ آل بویه*، نوشته فقیهی، از منابع مهم پژوهشی خاندان بویه است و چند بار چاپ شده است. (از جمله: تهران، سمت، ۱۳۷۸ ش.)^۱

گزارش سفرنامه، از ۲۱ ذی قعدة ۱۳۸۶ ق/ ۱۲ اسفند ۱۳۴۵ ش. آغاز شده است. (ص ۴) در این سفر، کسانی مانند آیت الله شریعتمداری و آیت الله احمد زنجانی نیز حضور داشته‌اند. (ص ۶) از نظر فقیهی، حج گزاران ایرانی تسهیلات و امکانات رفاهی مناسبی داشته‌اند. صفحاتی از سفرنامه به مسیر فرودگاه جده و معاینات پزشکی اختصاص یافته است. (ص ۱۰-۱۱) حج گزاران از فرودگاه به مدینه الحجاج منتقل شده‌اند که از نظر فقیهی مکانی منحصر به فرد بوده؛ زیرا تنها نقطه‌ای در جهان است که از هر نژاد و هر کشوری، زیر یک سقف، جمع شده‌اند. (ص ۱۵)

بخشی از سفرنامه، به انتقادهای فقیهی از تخریب‌های وهابیان در اماکن مذهبی و تاریخی حرمین اختصاص یافته است. (ص ۵۱-۵۳) او از وضعیت بقیع گلایه کرده و گفته است که از نظر وهابیان، حضور زنان نیز در قبرستان حرام است. (ص ۵۴) او همچنین از مساجد معروف صدر اسلام، مانند مسجد قبا

در جنوب غربی مدینه، مسجد قبلتین در شمال غربی مدینه و مسجد فتح که یادگار جنگ خندق و در مرتفعات کوه سلع است، دیدن کرده است و اطلاعات دقیقی از وضع معماری در آن زمان ارائه می‌دهد. (ص ۵۴-۵۵)

صفحات بسیاری از سفرنامه درباره مناسک حج در مکه است. (ص ۶۵-۶۹) به گفته فقیهی، در برخی اماکن مکه، تابلوهایی به زبان فارسی برای راهنمایی حج گزاران فارسی زبان نصب شده است. (ص ۸۵) در منا، برای چادرها، برق کشی شده است و فقیهی، فراوانی آب را یکی از امتیازات منا، نسبت به عرفات، دانسته است. (ص ۹۳) او از پیشاهنگانی در منا خبر داده که به مأموران دولتی در امور مختلف، همچون راهنمایی مسافران، امور گمشدگان، و رسیدگی به احوال بیماران کمک می‌کرده‌اند. (ص ۱۰۵) به گفته فقیهی، چون کتب شیعه در عربستان یافت نمی‌شود، مردم این کشور از شیعیان اطلاعات بسیار کمی دارند و آنان را فاقد فقه و حدیث می‌دانند. (ص ۴۹) او در بازدید از غار حرا، با دکتر قره‌گوزلو، که ریاست هیئت پزشکی ایران در عربستان را برعهده داشته، ملاقات می‌کند. به گفته فقیهی، سازمان شیر و خورشید سرخ ایران، همکاری خوبی با هلال احمر عربستان سعودی داشته است. (ص ۱۱۱-۱۱۲)

از روزنامه‌های عربستان، فقیهی تنها به دو

۱. دیروز و امروز قم، ص ۵۴، ۵۹.

حجابت: پرده‌داری و کلیدداری کعبه

حجابت از ماده «ح - ج - ب» به معنای منع^۱ یا ستر^۲ و حاجب به معنای شخص پرده‌دار است؛^۳ از این جهت که وی، با پوشاندن شخص یا شیئی خاص، دیدگان را از آن منع می‌نماید و این وظیفه را غالباً از طریق دربانی انجام می‌دهد.^۴ «حَجَبِي» به شخص حاجب اطلاق می‌گردد.^۵ البته پرده‌داری، در استعمال دیگر خود، صرفاً به منصب ساخت و تعویض پرده کعبه اختصاص دارد که در برهه‌ای، در اختیار مصر، و امروزه با اشراف پادشاه عربستان انجام می‌شود.^۶

سِدانت^۷ به معنای سرپرستی، کلیدداری و خدمت‌گزاری کعبه^۸، از ریشه «س - د - ن» به معنای پوشاندن^۹ نیز به معنای حجابت به کار

۱. معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۱۴۳؛ المصباح، ج ۲، ص ۱۲۱، «حجب».

۲. الصحاح، ج ۱، ص ۱۰۷؛ المحکم و المحيط، ج ۳، ص ۹۲، «حجب».

۳. العین، ج ۳، ص ۸۶، «حجب».

۴. المحکم و المحيط، ج ۸، ص ۴۵۳، «سَدَن».

۵. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۹۶.

۶. آثار اسلامی مکه و مدینه، ص ۹۶-۱۰۳.

۷. تهذیب اللغة، ج ۱۲، ص ۲۵۳؛ کتاب الافعال، ج ۲، ص ۱۴۴؛

النهایه، ج ۱، ص ۳۴۰، «سَدَن».

۸. العین، ج ۷، ص ۲۲۸؛ تهذیب اللغة، ج ۱۲، ص ۲۵۳؛ معجم

مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۱۵۰، «سَدَن».

روزنامه البلاد و العکاظ که خود مطالعه کرده است، اشاره می‌کند. (ص ۱۱۳) در روزنامه البلاد، از هیئت‌های پزشکی، دینی، اداری از کشورهای گوناگون که در حج آن سال شرکت کرده‌اند، اطلاعاتی آمده که فقیهی آن را بی‌کیفیت و کاست آورده است؛ اما در آن شماره، نامی از هیئت ایرانی به میان نیامده است. (ص ۱۱۵) بنا بر آمار روزنامه عکاظ، تعداد افراد شرکت‌کننده در حج آن سال، ۳۱۶/۲۲۶ نفر بوده که به گفته فقیهی، این رقم به اضافه شمار حج‌گزاران بومی عربستان، به بیش از ۱/۰۰۰/۲۰۰ نفر می‌رسیده است. (ص ۱۱۵-۱۱۸) حج‌گزاران ایرانی آن سال، ۳۵/۳۳۴ نفر بوده‌اند. (ص ۱۱۶) ۴۴ تصویر از قبور متبرکه و اماکن مذهبی و تاریخی کشور عربستان و حرمین شریفین ضمیمه این سفرنامه است.

این سفرنامه، در انتشارات مطبوعاتی حکمت قم، به سال ۱۳۴۶ ش.، در ۱۳۶ صفحه چاپ شده است.

منابع

دیروز و امروز قم: علی اصغر فقیهی معلّم، مورخ و قم‌پژوه، به کوشش مهدی سلیمانی آشتیانی، قم، انتشارات نور مطاف، ۱۳۹۰ ش.

گروه کتابشناسی

